

Oikeusministeriön pyynnöstä lausuntopalveluun Väestöliitto ry:n lausuntona luonnoksesta hallituksen esitykseksi liittyen pakottamalla solmitun avioliiton kumoamiseen, diaarinumero: VN/12734/2019

Avioliiton kumoaminen

Lausunto ehdotetuista säännöksistä

Väestöliitto ry kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi pakkoavioliiton kumoamista ja alaikäisenä solmittujen avioliittojen hyväksymistä koskevassa luonnoksessa hallituksen lakiesitykseksi. Väestöliitto on lausunut kantansa jo aiemmin tänä vuonna asiaan liittyvästä oikeusministeriön arviomuistiosta. Näkemyksemme pakkoavioliiton kumoamiseen noudattelee edelleen kantaa, jonka mukaan uuden pakkoavioliiton purkamistavan luomisesta ei ole merkittävää hyötyä pakkoavioliittojen ehkäisemisessä tai pakkoavioliittojen uhrien etujen turvaamisessa. Uudella avioliiton päättämisen tavalla voi kuitenkin olla yhteiskunnassa symbolista ja pakkoavioliitosta selviytyneiden identiteettiin liittyvää merkitystä.

Lakiluonnoksessa esitetään avioliiton uudeksi päättymistavaksi puolison kuoleman ja avioeron lisäksi avioliiton kumoamista. Kumoamisen oikeusvaikutukset olisivat saman kuin avioerossa, mutta siviilisääty väestötietojärjestelmässä palautuisi purkautumisen jälkeen samaksi kuin ennen purkautunutta pakkoavioliittoa.

Tarve turvata pakkoavioliiton uhrin asema voitaisiin yhtä lailla turvata varmistamalla pakottamisella syntyneissä avioliitoissa mahdollisuus erota ilman harkinta-aikaa. Väestöliitto ei kuitenkaan näe merkittäviä esteitä tai haittoja siitä, että avioliitto voitaisiin purkaa eroamisen ohella myös kumoamalla. Kyseinen uusi säädös tulisi käyttöön todennäköisesti varsin harvoissa tapauksissa vuosittain.

Lainsäädännön tarpeen taustalla on oletus, että väestötietojärjestelmään merkitty siviilisääty auttaisi pakkoavioliiton uhria palaamaan naimattoman henkilön statukseen omassa yhteisössään. Niissä kulttuuriryhmissä, joissa pakkoavioliiton jälkeinen sosiaalinen asema eronneena on stigmatisoiva, on väestötietojärjestelmään merkityllä siviilisäädyllä todennäköisesti vähän merkitystä. Pakkoavioliiton uhria kohdellaan yhteisössä siviilisäätymerkinnästä riippumatta kuin eronnutta, koska hän on elänyt avioliitossa eikä pysty sitä salaamaan.

Myönteisenä puolena huomioimme, että avioliiton kumoamisella eroamisen sijaan voi mahdollisesti olla joissakin pakkoavioliiton purkautumistilanteissa merkitystä traumasta toipumisprosessissa ja uuden identiteetin rakentamisessa. Uhreille tulee avata selkeästi, mitä eroa avioerolla ja avioliiton kumoamisella on heidän kannaltaan ja mitä eroja näissä on oikeusprosesseina. Pakkoavioliitosta selviytyjien henkiset voimavarat pitkällisiin ja käsitteellisiin oikeusprosesseihin ovat rajallisia, mikä

on huomioitava oikeudellisessa neuvonnassa ja palveluohjauksessa. Kumoamisprosessin huono puoli uhrin kannalta on, että hän tarvitsee oikeudellista avustajaa asian hoitamisessa toisin kuin avioero-prosessissa.

Säädöksissä ehdotetaan aikarajaksi avioliiton kumoamiselle viittä vuotta pakottamalla toteutusta vihkimisestä. Islannissa ja Tanskassa aikaraja on kolme vuotta, Norjassa viisi ja Ruotsissa ei ole avioliiton kumoamismahdollisuutta. Esityksessä jää epäselväksi, miksi pakkoavioliiton purkamisen aikarajaksi on päädytty viiteen vuoteen. Kolmen vuoden aikarajaa puoltaa se seikka, että pakottamisen päättäminen aikaisemmin on aina uhrin toipumisen kannalta parempi vaihtoehto kuin viivyttely, johon väljempi aikaraja voi johtaa. Pakottamisen todistaminen on todennäköisesti helpompaa mitä vähemmän siitä on kulunut aikaa.

Lakiluonnoksessa Väestöliitto kiittää siitä, että pakkoavioliitosta mahdollisesti syntyneiden lasten etu on huomioitu niin, ettei heidän vanhempiansa avioliiton pakkoluonne heikennä lasten oikeudellista asemaa. Pakkoavioliiton kumoamisen yleensä riittäisessä tilanteessa olisi lapsille turvattu erityinen suoja ja tuki.

Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä

Väestöliitto näkee lakiluonnoksen lähtökohdiltaan perusteltuna ja kannattaa säännösmuutoksia. Uusilla tarkemmilla säädöksillä viestitetään, ettei Suomessa asuva henkilö voi kiertää avioliiton alaikärajaa avioitumalla ulkomailla. Lakiin on ehdotettu tarpeellinen maininta erityisistä syistä, jotka on huomioitava ulkomailla solmitun avioliiton hyväksymisharkinnassa. Tämä mahdollistaa sen, että lapsen edun niin vaatiessa voidaan alaikäisenä solmittu avioliitto tunnustaa eikä kohtuuttomia tilanteita synny.

Erityisten syiden arvioinnin on oltava kuitenkin yksityiskohtaista ja tällaisen avioliiton tunnustamisen tulisi olla mahdollista ainoastaan yksittäistapauksissa ja silloinkin vain erityisen painavista, lapsen etuun liittyvistä syistä. Tällainen syy voi olla esimerkiksi avioliiton solmineen lapsen tai liitosta syntyneen lapsen etu liittyen perintöön, perhe-elämän suojaan tai olemassa olevan oleskeluluvan jatkuvuuteen. Näyttötaakka erityisen syyn olemassaolosta olisi sillä, joka vetoaa tällaisen avioliiton tunnustamiseen.

Yleisiä kommentteja

Väestöliitto haluaa kiinnittää erityistä huomiota avioliiton oleskelulupavaikutuksiin sekä lapsivaikutuksiin. Avioliiton tunnustamiseen, purkamiseen, avioeroon ja mahdollisen kumoamiseen

liittyvän erillissäädöksen valmistelussa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten asia vaikuttaa lasten oikeuteen molempiin vanhempiin, elatukseen ja mahdolliseen kansalaisuuteen jatkossa. Lisäksi on huomioitava aikuisten ero-osapuolten maassaolo-oikeudellisiin seurauksiin siinä tapauksessa, että avioliittoa ei tunnusteta tai avioliitto päättyy eroon. Lakimuutoksen lapsivaikutukset tulisi arvioida seikkaperäisesti, koska lakimuutoksella on vaikutusta pääaisassa muutenkin haavoittuvassa asemassa oleviin, vähemmistöryhmien lapsiin.

Väestöliitto ymmärtää, että alaikäisenä ulkomailla solmitun avioliiton tunnustamisen säätely on haastavaa ja vaatii tasapainoilua yleisen ja erityisen lapsen edun välillä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lapsen oikeuksien toteutumiseen avioliiton päättyessä, olipa avioliiton päättymisen muoto mikä tahansa. Pakkoavioliitot on voitava purkaa tai niistä erota ilman kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista kuormitusta uhrille.

Helsingissä 4.12.2020

Minna Säävälä

ohjelmajohtaja, dosentti

VÄESTÖLIITTO RY